

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 248 – תשפ"ה

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

בדיקת חמץ לאחר חג הפסח

ספר ימים ולא שבועות, האם יכול לברך על השבועות לבד?

מעשה שהיה בש"ץ שמרוב התלהבותו בספירת העומר דילג על הברכה ואמר מיד 'היום כך וכך לעומר', וכשצחקו לו הקהל שיברך, בירך ואמר 'שהם כך וכך שבועות לעומר', ויש לדעת האם טוב עשה וברכתו לא היתה לבטלה.

והנה כתב המ"ב (תפ"ט ס"ק ז') דאם מנה ימים ולא הזכיר שבועות יש אומרים שיצא בדיעבד ויש אומרים שצריך לחזור ולספור ימים ושבועות כדין ועל כן חוזר וסופר בלא ברכה, ואם שכח לחזור ולספור מונה שאר ימים בברכה.

אך כ"ז דוקא ביום שנשלם השבוע כגון ביום השביעי או הארבע עשר אבל בשאר הימים אם לא הזכיר שבועות לכו"ע יצא, דהזכרת שבועות בימים אלו אינו אלא מנהג (שעה"צ ס"ק כ"ח).

ונמצא לכאורה דבנידונינו שקודם הברכה הזכיר את מנין הימים אין מקום לברכה זו שהרי פסק המ"ב שאף בהזכרת ימים לבד יוצא ידי חובתו.

אלא דאפ"ה יש לומר שיכול אותו יהודי לברך על הזכרת השבועות, דבהל' לולב (סי' תרנ"א ס"ק כ"ו) כתב המ"ב דאם שכח לברך על הלולב קודם לקיחה מברך אחר כך דגם הנענוע הוא חלק מן המצוה, ומבואר שיכול לברך על הנענועים שהם המשך למצוה אף שהם רק מנהג.

וא"כ ה"ה בספירת העומר אף שיצא בספירת הימים, כיון שנוהגים להזכיר גם את השבועות יוכל לברך שנחשב שעדיין לא סיים את המצוה, וכ"ש ביומי דמישלם שבועי שלחלק מן השיטות הזכרת השבועות אז היא לעיכובא.

אלא שיש להוכיח מדברי המ"ב שאין לברך על השבועות לבד, דבשור"ע (תפ"ט ד') כתב שמי ששואל אותו חבירו כמה היום לספירה שלא יאמר לו כמה היום אלא כמה אתמול דאם יאמר לו כמה היום לא יוכל לחזור ולמנות בברכה. ↓

מעשה שהיה לאחר חג הפסח ביהודי שהחליט לחזור בתשובה לאחר החג, וביתו היה עדיין מלא בחמץ שעבר עליו הפסח האסור בהנאה ואכילה, והורה לו מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א לעשות 'בדיקת חמץ' כדת וכדין בחורים ובסדקים ללא ברכה, וכפי המפורש בשור"ע (תל"ה ס"א) "לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה, ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך".

ופסק זה הוא ברור ופשוט ללא חולק, ואולם שאלה בענין זה נשאלו הרבנים שבוע לאחר הפסח ממשפחה שקיבלה מקרוב משפחתם שאינו שומר תורה ומצוות צימר גדול בצפון הארץ למספר ימים, וכשהגיעו לצימר קיבלו טלפון מקרוב המשפחה שיכולים הם לאכול מכל האוכל הנמצא שם, והבחינו שהצימר מלא בחמץ שעבר עליו הפסח, ועתה הם שואלים האם מותר להם לשהות באותו הצימר ללא בדיקת חמץ שהרי הלכה פסוקה היא דחמץ שעבר עליו הפסח חייב בבדיקה.

והנה בטעם הדבר שחכמים החמירו בבדיקת חמץ יותר משאר איסורים כתבו התוס' בריש פסחים שזהו משום שבשונה משאר איסורים חמץ מותר בכל השנה ולא בדילי ממנו אינשי, ועוד כתבו התוס' והראשונים דחכמים החמירו בחמץ כיון שהתורה החמירה בו לעבור בבל יראה ובל ימצא ואיסור כרת.

והקשה בחידושי רבינו דוד על פסחים דלפי טעם זה מדוע חמץ שעבר עליו הפסח מחויב בבדיקה הרי לאחר הפסח אין בזה משום בל יראה ובל ימצא, וביאר שהחיוב בדיקה לאחר הפסח הוא משום קנס דכיון שלא בדק לפני הפסח עליו לבדוק לאחר הפסח, וכן משמע בחידושי הר"ן בפסחים.

ומבואר לפי"ז שכל חיוב הבדיקה לאחר הפסח הוא משום קנס, וא"כ כ"ז שייך דוקא באותו אדם שלא בדק קודם הפסח, אבל אותם בני משפחה שהחמץ לא שייך להם כלל אינם כלולים בקנס זה ואינם מחויבים בבדיקה.

אלא דדבר זה שחיוב הבדיקה הוא רק משום קנס אינו מבואר אלא ברבינו דוד והר"ן, אך שאר הראשונים לא הזכירו כן, אלא כתבו דכיון שהחמץ לאחר הפסח אסור באכילה והנאה חשישין שמא יבוא לאוכלו, וכן משמע מלשון השו"ע שכתב דיבדוק לאחר הפסח כדי שלא יכשל באיסור חמץ שעבר עליו הפסח האסור באכילה והנאה ולא משום קנס.

והנה שאלה נפוצה נשאלת מבעלי תשובה הרוצים לבקר את הוריהם בימי חוה"מ פסח, ובית ההורים אינו בדוק מחמץ, האם מותר להם לבקרם ולשהות בביתם כשהבית אינו בדוק מחמץ או לאו.

ונראה דהנה על מה שמבואר בגמ' בפסחים (ד.) דשוכר חייב בבדיקה כתב רש"י דהטעם הוא משום שעתה הבית הוא שלו, והיינו דאף שיסוד חיוב בדיקה הוא משום שמא יבוא לאוכלו, אולם גדר הדין הוא דחיוב זה הוא מחיובי הבית, דחכמים חייבו את בעל הבית לבדוק את ביתו ואסרו עליו לשהות שם עם חמץ, וכן שוכר כיון שכעת הבית ברשותו נחשב כבעה"ב וצריך לבדוק, אבל אורח כיון שהבית אינו שלו אין לו חיוב לדאוג לצרכי הבית ואינו בכלל חיוב החכמים.

ולפי"ז נראה דבנידון דידן שאותם בני משפחה קיבלו רשות לשהות באותו מקום כאורחים בעלמא ולא שכרו את אותו הצימר אין הם נחשבים כבעלים ואין עליהם חיוב בדיקה, אבל כל מי ששוכר צימר לאחר הפסח מחויב בבדיקה ואסור לו לשהות באותו מקום ללא בדיקה.

וזהו לימוד זכות על נשים חרדיות העובדות במשרד שהבעה"ב אינו שומר תו"מ שמותר להם לשהות במשרד לאחר הפסח בלא בדיקה אף שיש שם חמץ שעבר עליו הפסח, כיון שהמקום אינו שלהם והרי הם כאורחות בעלמא, ובשוכר חדר בבית מלון יש לדון ששונה מצימר, כיון שאין לאורח זכות בחדר מסוים וביד בעל המלון להעבירו מחדר לחדר כפי שלעיתים קורה, ומשום זה אף אינו חייב במזוזה, וא"כ יתכן שנחשב כאורח בעלמא ואינו מחויב בבדיקה.

ובמ"ב שם כתב 'וכתבו האחרונים דמיירי ששאל אותו קודם שהגיע לשבועות, הא אי שאל לו בשעה שהגיע לשבועות, אפילו אמר לו היום כך וכך, לאו כלום הוא כל שלא הזכיר שבועות, וצריך לחזור ולספור בברכה.

ובשער הציון שם (ס"ק כ"ח) ביאר בשם האליהו רבה שאע"פ שברוב הימים הזכרת השבועות לכו"ע אינה לעיכובא אפ"ה יכול לחזור ולברך דמוכחא מילתא שמכיון שלא לצאת כיון שלא הזכיר שבועות כמנהגו.

וא"כ אי נימא דיכול עדיין לברך כל עוד לא ספר את השבועות מדוע צריך האליהו רבה את הטעם של 'מוכחא מילתא' כדי שיוכל לברך, תפ"ל שמברך על השבועות שהחסיר בספירתו.

וראיה זו היא אף לביאור הפרי חדש (שם בשעה"צ) שכל דברי האחרונים הם דוקא ביומי דמישלם שבועי שאז יכול לברך כיון שהשבועות הם לעיכובא, ואי נימא שמברך על השבועות לבד, מדוע צריך לטעם זה ומדוע בשאר הימים לא יכול לחזור ולברך.

ובאמת דכבר מדברי המ"ב הנ"ל מוכח כן, דכתב המ"ב שכיון שיש מחלוקת ביומי דמישלם שבועי האם השבועות מעכבות, אם ספר ימים ולא שבועות חוזר וסופר בלא ברכה, ואי נימא שיוכל לברך עדיין על השבועות מדוע שלא יחזור ויספור בברכה על אמירת השבועות.

ובביאור החילוק בין לולב לספירת העומר נראה דבלולב הנענועים הם המשך ישיר של המצוה עצמה, ואף אם עושה אותם לאחר זמן עדיין הם מתקשרים למצוה עצמה ולכן יש טעם אף בנענועים לבד ויכול לברך, אבל בספירת העומר שכל המצוה היא דיבור אין משמעות לפירוש 'שהם כך וכך שבועות לעומר' אם לא מקדים לזה את ימי העומר.

ואף אם יחזור שוב ויאמר את ימי העומר זה לא יהני כיון שהמנהג צריך להתקשר לעיקר המצוה וכאן עיקר המצוה כבר התקיים באמירת הימים הראשונה, וא"כ נמצא שלא היה על אותו ש"ץ לברך על השבועות לבד כיון שהברכה מפסיקה בין הימים לשבועות ואין טעם באמירת השבועות בלי שהם פירוש לימים.

שנחשב (נכתב ע"י אחד השומעים)